

TE AROTAKE WHĀNUI I NGĀ TŪTOHINGA O NGĀ KURA

I tēnei wā kei a au te wāhanga takawaenga e pā ana ki ngā mahi whakaako i ngā tamariki Māori i roto i ngā kura o te rohe o Tainui, o te rohe “atu i ngā Kurī ā Whārei ki Tikirau, mai i Maketū ki Tongariro”.

Ko te whakaritenga, me āta ahu aku mahi arotake ki ngā Kura Kaupapa Māori, ki ngā Kura Reorua, ki ngā rōpū Reorua, ki ngā rōpū Rūmaki hoki.

Heoi anō, nā te mea kāore anō kia whakapono te nuinga o te iwi Māori tērā ka taea e tō tātou reo Māori te whakaputa ngā āhuatanaga katoa o ēnei rā, ka pēnei aku whakaaro me awhi atu au i ngā tamariki Māori ahakoa kei whea. Ko ēnei ngā mea hei whakarite mai mā te kaiārahi o te rōpū arotake, kia māmā ai te wāhi ki ahau, nā te mea e whakawhiti ana aku mahi i ngā rohe e rua.

1. Me whakarite mai ngā wā hei huinga atu māku ki te /ngā:

Tumuaki o te kura, Tumuaki tuarua, Tumuaki āwhina, kaiwhakaako Māori, Ākonga Māori, Kaiārahi o ngā Tari – Kura tuarua, Kaiārahi rōpū kaiwhakaako – Kura tuatahi, kaiwhakaako (e tika ana), Heamana o te Poari Kaitiaki, Mema o te Poari Kaitiaki (e wātea ana).

2. Me kite au i mua i taku taenga atu ki te kura i ngā pepa katoa e pā ana ki te kura.
3. Tērā ka tae atu au ki te kura me hōmai e te Tumuaki.
 - (a) te rārangi īngoa o ngā tamariki Māori o te kura
 - (e) te rārangi īngoa o ngā tamariki Māori tino mātau
 - (i) te rārangi īngoa o ngā tamariki Māori kore e mātau.

TE WHARE TAONGA O TE MOTU

Nō te hui a te Kaunihera o te Whare Taonga o te Motu i Whanga-nui-a-Tara, ka whakatūria a Arapata Hakiwai hei Pou kaitiaki mō ngā taonga Māori katoa o te Whare taonga o te Motu.

Ko Arapata Hakiwai kua puta kē i ngā tohu mātauranga teitei o te Whare Wānanga o te Whanga-nui-a-Tara, ā, ko ia tētahi o ngā kaimahi o tēnei whare e haere ana ki ngā hui whakaatu i ngā taonga Māori ki tāwāhi. Nō Ngāti Kahungunu tēnei tamaiti.

4. Me whai haere e au ngā marautanga e pā ana ki ngā tamariki Māori nei.

5. Mē kimi, mē pātai ngā whakaritenga arotake i ngā whāinga ako kua whakataungia mō ngā tamariki Māori nei.

Ko te wāhi whakaratūraruru, ko taku mōhio atu, e whakataungia ana nga tamariki tino mātau, ngā tamariki kore e mātau, i roto i te reo Pākehā, i ngā marau Pākehā, i roto i ngā mahi Pākehā katoa.

Ki te kore e taea e te tamaiti Māori te kōrero, te whakautu, te mahi i ngā mahi Pākehā, ka kīia e ngā kaiwhakaako, i roto i tō rātou whakapono kotahi anake te reo kō tō rātou reo o tauīwi, he tamaiti kūare, nā ka whāia e ngā kaiwhakaako nei kia kaha ake te reo Pākehā o ngā tamariki Māori nei, kia taea ai e rātou te kōrero i roto i te reo Pākehā, ko te reo Pākehā rā hoki te reo whai mana huri noa i te ao whānui.

Ko tāku i tēnei wā, kia whakapono rā anō tātou ki te mana o tō tātou ake reo kia rangona rā anōtia tō tātou reo e kōrerotia ana e ēra o tātou e mōhio ana ki te kōrero i tō tātou reo Māori; ka riro tonu ko tauīwi ki runga, he tokomaha ake rā hoki rātou i a tātou.

Ka riro ko rātou ki runga, mā rātou tātou e tohutohu mai anei te huarahi tika, ko mātou e mōhio ana, ko koutou e kūare ana! Ka aroha rā ngā tamariki Māori, i te kaha o te whai a ō rātou whanaunga mōhio ki te reo Māori ki te kōrero i te reo Pākehā. A tōna wā ka pēnei mai ngā tamariki nei,

“You neat all right! You can talk neat English! When you gone, thas all I got, nothing Māori, just bottom o the heap!”

HE KŌURA

Kānapanapa ana ngā moni hou o Aotearoa. Te rua tāra me te kotahi tāra kua puta hei whakahōhā i te hinengaro Māori, ā, hei patu hoki i ngā pākete o ngā iwi whai pākete! Taro ake te wā, ka kore e kitea ngā tāra pepa mō te tahi me te rua tāra. Ko te kōrero a ngā kaiwhakahaere moni, he paruparu rawa ngā moni pepa. Ko tō mātou pōhēhē ahakoa pēhea te āhua o te moni, e paruparu ana!

Patua i tahatū o te rangi, waiho tangata haere wā kia haere ana, kia rongō ai koe i te kōrero.